

Adolescència, subjecte i xarxa social

Adolescencia, sujeto y red social

El mismo título de esta intervención ya contiene la tesis que quiere desplegar: no hay sujeto sin red social, por frágil que ésta sea o por precario que sea el vínculo. La prueba la encontramos en las contingencias de la ruptura de este vínculo y sus consecuencias, muchas veces dramáticas: los pasajes al acto dan testimonio, en sus diversidades fenoménicas (suicidios, agresiones), de una ruptura del lazo social y de los efectos subjetivos que comporta.

Adolescence, individual, social network

The very title of this intervention contains the thesis that it intends to develop: there can be no individual without a social network, however fragile or precarious the link. The evidence lies in the contingencies of breaking this link and their consequences, often dramatic: the precedents to this act, in their diverse phenomenology (suicide, aggression) bear witness to a breakdown of social links and the subjective effects involved.

Palabras clave

Adolescencia, Red Social, Trabajo con familias, Trabajo en red

Key words

Adolescence, Social Network, Work with families, Networking

Autor: José Ramón Ubieta

Article: Adolescència, subjecte i xarxa social

Referència: Educació Social, núm. 26 pp. 34-39

Adreça professional: Ajuntament de Barcelona-Generalitat de Catalunya
jubieto@copc.es

Introducció

El mateix títol d'aquesta intervenció ja conté la tesi que vol desplegar: no hi ha subjecte sense xarxa social, per fràgil que sigui aquesta o per precari que sigui el vincle. La prova la trobem en les contingències de la ruptura d'aquest vincle i les seves conseqüències, moltes vegades dramàtiques: els passatges a l'acte testimonien, en les seves diversitats fenomèniques (suïcidis, agressions) d'una ruptura del vincle social i dels efectes subjectius que comporta.

Aquí utilitzem el terme xarxa com un nom de l'Altre social, nom contemporani que és correlatiu a la inexistència d'aquest Altre en tant que garant universal i potencial regulador de les relacions intersubjectives i intrasubjectives. Justament perquè aquest Altre ja no existeix en la seva versió de consistència, ficció en declivi: pare, Déu, pàtria, Estat, mestre, tenim en el seu lloc unes altres suplències més actuals i algunes (n'hi ha d'altres més ferotges a les quals no em referiré aquí) menys verticals quant a la jerarquia. Xarxa és, doncs, sinònim d'una estratificació d'aquest Altre, convertit en una horitzontalitat de vincles que troba a Internet, la xarxa paradigmàtica: la conversa entre iguals, sense jerarquies explícites.

Valor de la xarxa entre els adolescents

Els adolescents són especialment *sensibles al valor de la xarxa*, ja sigui el grup d'amics, els companys d'equip, els col·legues del barri. La comunitat d'interessos funciona per a ells com un referent bàsic, una mena de S1, significant amo, que regula la seva interacció i comunicació. Els estudis recents sobre l'ús de les tecnologies digitals així ho indiquen.²

De tot aquest ampli panorama sobre el concepte de xarxa i dels seus usos possibles voldria escollir-ne un de més específic: la xarxa de professionals com un element de suport i acompanyament en els processos de crisi i transformació lligats a l'adolescència.

En quina mesura la metodologia del treball en xarxa pot col·laborar en aquest trànsit infància-adult? Allò professional, en tant que funció extrafamiliar i des de l'existència de les actuals disciplines del Benestar Social, sempre va tenir la seva incidència com a suplència d'altres ritus de passatge clàssics. Alhora

No hi ha subjecte sense xarxa social, per fràgil que sigui aquesta o per precari que sigui el vincle sabem que en aquest trànsit sempre hi haurà pèrdues i *impasses* que cap ritus podrà absorbir en la seva totalitat.

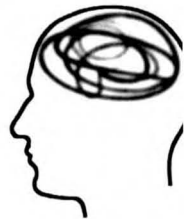
Projecte Interxarxes

Per a respondre a aquesta pregunta voldria remetre'm a una experiència de treball en curs: es tracta d'un projecte de treball en xarxa amb nens i adolescents que anem desenvolupant des de fa 3 anys en el districte d'Horta-Guinardó. El projecte, al qual denominem *Interxarxes*³, inclou tots els serveis d'atenció a la Infància i Família: salut, educació i atenció social.

He escollit una breu vinyeta d'un dels casos inclosos per a mostrar com aquesta xarxa, construïda al voltant del cas, opera com una certa pròtesi en el sosteniment del procés de trànsit d'un adolescent al que anomenarem D.

D és un noi de 15 anys que conviu des dels primers mesos amb els seus avis materns. El motiu és la impossibilitat dels seus pares, diagnosticats els dos de Trastorn Mental Sever i amb repetits internaments, de fer-se'n càrrec. Des dels inicis de la seva escolaritat hem tingut notícies d'ell a causa dels problemes de comportament manifestats en les agressions a companys, en conductes d'excessiva mobilitat i en un continuat fer-se notar. La seva etapa inicial, fins fa 2 anys, va transcórrer en una escola d'educació primària on va rebre atenció personalitzada que, conjuntament amb les altres ajudes professionals a la família i a ell mateix (atenció psicològica, activitats de temps lliure), li va permetre, no sense dificultats, accedir a l'ESO.

És en el pas de la primària a la secundària, que implica un canvi de professors, de centre escolar i d'alguns companys, on comencen a sorgir problemàtiques més greus tant del comportament envers els companys com sobretot envers els adults als quals desafia i porta al límit de provocar l'expulsió. Per altra banda, en el domicili, comencen també a sorgir disputes amb la seva àvia sobre les normatives (horaris, compres, deures). D manifesta també, en les entrevistes amb el psicòleg, sentiments d'estranyesa pel que fa a si mateix, i certes dificultats per a significar alguns dels actes motiu de sanció. La demanda d'avis i tutors escolars coincideix en què el seu internament seria, en aquest moment de crisi, la solució adequada.

És en aquest context on els professionals que integren la xarxa del cas es qüestionen l'estratègia mantinguda fins avui: recolzar els avis i D per a sostenir la convivència familiar i evitar el seu internament. Uns creuen que s'ha arribat al límit del possible i que només una solució de separació farà viable la formació i convivència de D. Altres dubten d'aquesta solució i aposten per mantenir la convivència amb els avis. Les reunions mensuals de seguiment del cas posen a prova l'estratègia de conversa que implica aquesta idea de xarxa.

Finalment, s'opta per proposar un canvi de centre escolar, aprofitant l'existència en la zona d'un centre més apropiat per la seva *ratio* i el seu currículum adaptat i desestimar la proposta d'internament. És una decisió debatuda i consensuada per tots els professionals i així se li planteja a D i als seus avis que accepten posar-la a prova. Avui podem dir que, per ara, s'ha revelat oportuna i que la situació de crisi s'ha estabilitzat i el treball en xarxa continua amb la incorporació de la seva nova tutora.

Ensenyaments d'un treball en xarxa

A partir d'aquesta presentació mínima, quins ensenyaments podem extreure d'aquest treball en xarxa que continua des de fa tres anys?

1. Permet, en primer lloc, *produir col·lectivament un cas (els casos no existeixen, es construeixen)*, un nou saber a partir de dades i hipòtesis. La conversa aspira a redefinir el problema sense prejudicis. Situar les dificultats de D en el context global de la seva història familiar, de la seva pròpia evolució personal i del conjunt de conductes i significacions que ell va construint, no solament els emergents simptomàtics. Per exemple, en aquest cas el temor de l'àvia sobre l'incontrolable de D no és aliè a la pròpia història de la seva filla, mare de D, el desencadenament del qual es produeix també en els inicis de l'adolescència

Produir col·lectivament un cas (els casos no existeixen, es construeixen)

2. Dimensiona, doncs, el problema definit inicialment com a disruptiu i també *dimensiona les pròpies capacitats de la família i de D* per a fer-se càrrec d'aquestes dificultats. En certa manera pot parlar-se d'una funció de mediació entre les problemàtiques i els recursos existents. En aquesta situació de crisi es produeix, per exemple, un moviment nou, afavorit per nosaltres, per part del

pare que es troba estable i col·labora en la presa de decisió sobre el canvi de centre escolar, malgrat no tenir capacitat legal.

Aquest treball
opera com un
*mitjà de
contenció en
situació de crisi*

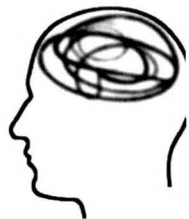
3. Aquest treball opera com un *mitjà de contenció en situació de crisi* davant la impotència i/o angioxa dels subjectes o dels mateixos professionals que un a un poden sentir-se impel·lits a actuar. El mètode compromet els professionals amb el seu acte, i no ho dilueix en l'anònim de la xarxa; però aquest acte té un previ: no hi ha respostes unilaterals i les tesis s'han d'argumentar i debatre. Això és fonamental en el treball amb adolescents ja que l'espectacularitat que prenen algunes de les seves conductes pot precipitar el passatge a l'acte segregatiu per part dels professionals. Aquest exemple mostra com la confiança en aquesta conversa permanent va evitar allò que hagués estat una solució estigmatitzant per a D i repetitiva de la sort dels seus progenitors

4. Per últim, el treball en xarxa ha d'articular la visió global de la situació i dels diferents elements que la componen amb un *tractament particularitzat* dels subjectes inclosos. En aquest cas hem tingut cura de donar un lloc propi a D sense quedar com a víctima o efecte automàtic d'un context que, per la seva multiproblemàtica, podia molt bé reduir-lo a aquest lloc d'irresponsable. Per això l'atenció psicològica s'ha centrat en qüestions suscitées per D i no sempre coincidents amb les preocupacions expressades pels seus tutors.

Conclusió

En definitiva, es tracta d'una aposta per un *mètode que permeti abans que res trobar una orientació* en la situació a intervenir. Que permeti establir una direcció del cas a partir de la convergència dels diferents vectors que intervenen. En un moment com l'actual on els referents d'intervenció clàssics (socialització, normativització, aprenentatges unificats,) fan fallida i on el que vindria al seu lloc es defineix en termes de comptabilitat-productivitat (sigui de resultats o de mitjans/protocols) sembla imprescindible apostar per estratègies d'aquest estil per a acompanyar a aquests subjectes, adolescents o no, en el seu recorregut vital.

Estratègies que comparteixen algunes premisses bàsiques relatives en saber (elaboració col·lectiva), a la interdisciplinarietat (articulació dels sabers) i a la co-responsabilitat com a posició ètica.

Altrament ens queda l'altra orientació, lliurar la mercaderia: tantes coordinacions, tants adolescents *enxarxats* ⁴!

José Ramón Ubieto

Coordinador Projecte INTERXARXES del districte Horta-Guinardó
Ajuntament de Barcelona-Generalitat de Catalunya

- 1 Ponència de la Jornada "Les adolescències en el traspàs de la modernitat". Auditoria de l'Hospital de Sant Joan de Déu, 12 i 13 de desembre 2003
- 2 Casas, F. (dir.); Amorós, P.; Buxarrais, Mª R. (2002), La influencia de les tecnologies de la informació i comunicació en la vida dels nois i noies de 12 a 16 anys. Col. Monogràfics núm. 3 CIIMU [www.ciimu.org]
- 3 Una descripció d'aquest projecte es pot trobar en Ubieto, J. R. (2002), "Inter-redes. Una experiencia de trabajo en red", en *Grups, xarxa i comunitat*. Barcelona: COPC, Barcelona; Ubieto, J.R. (2002). "Interxarxes: una experiencia de trabajo en red" *Psicologia en red.com* n^o1 [En Línia] <<http://www.psicologiaenred.com/contenido.asp?ind=5>>
- 4 L'últim significant de moda, importat com tants altres del lèxic del *business management*, és el de *objectifs livrables* en referència a aquests objectius d'imperatiu compliment per part dels professionals i que es refereixen als objectius a complir i/o a l'ús adequat dels mitjans posats a la seva disposició. Cada servei ha de lliurar la seva mercaderia en funció dels resultats marcats i/o dels mitjans: tants bebès nascuts amb el pes adequat, tants pulmons sense nicotina, tants adolescents sense embaràs, tants alumnes amb graduat! Allò interessant és la genealogia semàntica del terme: procedent de l'argot comptable, es refereix al fet de rendir comptes.